

Барчук А. О. Надзвичайні закони: причини прийняття та роль у забезпеченні правового прогресу

У статті досліджені важливість і значення надзвичайних законів для юридичної практики. У результаті аналізу наукових джерел визначено особливості та значення причин прийняття надзвичайних законів. Виокремлено соціально-економічні, політичні, природні, інформаційні, військові, терористичні та міжнародні причини. Визначено особливості причин прийняття надзвичайних законів як теоретичної категорії. Наголошено на багатоаспектності та динамічному характері цих причин. Доведено, що саме причини є важливим засобом виокремлення додаткових особливостей надзвичайних законів.

Ключові слова: закон, надзвичайний закон, причини, фактори, особливості надзвичайних законів.

Барчук А. А. Чрезвычайные законы: причины принятия и роль в обеспечении правового прогресса

В статье исследованы важность и значение чрезвычайных законов для юридической практики. В результате анализа научных источников определены особенности и значение причин принятия чрезвычайных законов. Выделены социально-экономические, политические, природные, информационные, военные, террористические и международные причины. Определены особенности причин принятия чрезвычайных законов как теоретической категории. Акцентировано на многоаспектности и динамичном характере этих причин. Доказано, что именно причины являются важным средством выделения дополнительных особенностей чрезвычайных законов.

Ключевые слова: закон, чрезвычайный закон, причины, факторы, особенности чрезвычайных законов.

Barchuk A. Emergency laws: the reasons and legal role in ensuring progress

Investigated the importance and significance of emergency laws for legal practice. An analysis of scientific sources defined features and value reasons for the emergency laws. Thesis there is determined socio-economic, political, natural, informational, military, terrorist and international causes. The features of the reasons for the emergency laws in theory category. Bahatoaspektnosti and emphasized the dynamic nature of these reasons. Proved that reason is an important means of isolating additional features emergency laws.

Key words: law, emergency law, reasons, factors, especially the emergency laws.

УДК 340.12

*Ганна Миколаївна Бистрик,
здобувач наукового ступеня доктора юридичних наук
Національного університету
«Острозька Академія»,
кандидат юридичних наук*

**ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВИТОКИ**

Сьогодні в Україні характеризується невизначеністю, адже наша країна опинилася у глобальній точці біфуркації – точці вибору шляху в майбутнє. Згідно зі ст. 1 Конституції Україна є, поміж іншого, соціальною державою [1], тобто такою, яка прагне забезпечити кожній людині гідні умови існування шляхом розподілу матеріальних і духовних благ у дусі принципів соціальної справедливості. Утім, на сьогодні ми можемо констатувати, що більшість з останніх положень є далекими від реалізації. Водночас є країни, що запровадили на своїх теренах соціальну державність ще у ХХ ст. Такою країною є, зокрема, Швеція, а отже, її позитивний досвід був би корисним при реалізації принципів і постулатів соціальної держави в Україні.

На сьогодні існує значна кількість публікацій, присвячених теорії і практиці соціальної держави. Зокрема, можна назвати праці вчених не лише з України (О. Скрипнюк [2]), а й з інших східнослов'янських країн пострадянського простору, наприклад, В. Примака [3], Ф. Шаркова [4] та ін. Більше того, є праці, які присвячені саме шведській моделі соціальної державності. Зокрема, у зв'язку з цим можна назвати дослідження О. Лебедева [5].

Не применшуючи значущості доробку вказаних науковців, слід визнати, що, за рідкісним винятком, конституційно-правовий контекст соціальної державності в Швеції все ще залишається поза увагою вітчизняних державознавців.

Саме тому метою статті стало висвітлення питань, пов'язаних із конституційно-правовими витоками соціальної державності, що склалася у Швеції у ХХ ст. Для реалізації вказаної мети слід вирішити такі взаємопов'язані дослідницькі завдання: по-перше, охарактеризувати організацію вищої державної влади у Швеції; по-друге, проаналізувати особливості політичної системи Швеції; по-третє, висвітлити економічні особливості, які призвели до появи соціальної державності в королівстві.

Шведська модель соціальної держави має свої специфічні риси, які дозволяють їй ефективно функціонувати. Перш за все, це відповідальність держави перед громадянами, підконтрольність державних органів суспільству. Вказані принципи базуються на теорії, згідно з якою саме народ є первинним щодо держави. Остання ж являє собою лише механізм управління народом, який проживає на певній території. При цьому держава служить інтересам народу. Форма правління у ч. I § 1 Глави 1 закріплює, що

«вся державна влада в Швеції виходить від народу» [6, с. 701]. Тобто саме народ є носієм суверенітету, верховної влади на території Швеції. Саме від його імені здійснюється управління. Такий підхід фактично визначає похідний, підлеглий характер держави. Важливо зауважити, що в своїй діяльності шведська держава жорстко обмежена законом, що встановлено в ч. 3 ст. 1 «Форми правління».

Слід звернути увагу, що саме на цьому базується шведська модель соціальної держави. Остання функціонує в інтересах народу і під його контролем. Це дозволяє державі брати на себе ключову роль в організації перерозподілу доходів. Тобто держава є ключовим елементом не тільки соціальної, а й економічної системи. Володіючи подібними повноваженнями, особи, наділені державною владою, з легкістю могли б проводити політику, орієнтовану передусім на власні інтереси. Інакше кажучи, шведська система, на перший погляд, надає велику кількість можливостей для зловживання владою та її узурпації. Однак проголошені положення забезпечені ефективним механізмом народного контролю за владою, ефективними інститутами прямої демократії, які не дозволяють владним особам узурпувати державну владу.

До таких механізмів відноситься особлива форма правління. Згідно з Конституцією главою держави є король, який, однак, не має повноважень, що дозволяють йому впливати на політику держави. Зокрема, В. Сухонос наголошує на тому, що, на відміну від Камбоджі і Японії, глави держави яких виконують «чисто технічну роль щодо призначення голови уряду», король Швеції не має навіть формальної «можливості впливати на формування уряду» [7, с. 125]. Шведський монарх виконує виключно формальні, церемоніальні функції [8, с. 9]. Він представляє Швецію як за кордоном, так і всередині країни; уособлює єдність нації, спадкоємність її історичного шляху. Особа монарха символізує той факт, що, незважаючи на зміну складів парламенту й урядів, шведська держава залишається незмінною протягом століть. Крім того, своїм статусом вказує на підпорядкованість державної влади народу, ще раз наголошує на її похідному характері. Конституційна монархія в Швеції виступає головним гарантом поділу влади, незалежності гілок одна від одної і підзвітності народу.

Вищим представницьким і законодавчим органом в Швеції є Риксдаг, який формується на основі прямих, рівних, вільних виборів шляхом таємного голосування. Це – ключовий орган шведської державної системи, оскільки саме він формується безпосередньо народом. Тобто народ делегує парламенту частину своїх суверенних повноважень. Таким чином, представляючи народ, Риксдаг має право ухвалювати ключові рішення, зокрема, приймати закони; виступає гарантом похідного статусу держави. Обираючись безпосередньо народом, Риксдаг, як жоден інший орган, залежить від думки і волі людей.

Саме цим пояснюється широке коло повноважень парламенту. До них, як вже зазначалося, відноситься виняткове право на прийняття законів і встановлення податків. Крім того, саме Риксдаг формує уряд. Главою уряду стає лідер політичної партії, з членів якої найчастіше призначаються й інші міністри. Уряд підзвітний парламенту, який контролює діяльність вищого органу виконавчої влади. Риксдаг має право винести вотум недовіри щодо окремого міністра або всього уряду. У такому випадку міністр або весь орган будуть змушені скласти з себе повноваження. Депутати також мають право вимагати звітів про діяльність як окремих міністрів, так і всього уряду.

Відносини між урядом і парламентом найкраще описані старим конституційним принципом: «Краще, щоб ліг цей уряд, аніж лягла сама урядова влада» [9, с. 247]. Таким чином, уряд, який очолює систему органів виконавчої влади, сам залежить від парламенту, тобто, опосередковано, від народу. Саме ця система забезпечує функціонування виконавчої влади в інтересах народу. Наслідком цього стає ситуація, коли депутати і члени уряду самі зацікавлені в найбільш ефективній роботі уряду, адже, головним чином, саме за її результатами люди на виборах оцінюють успішність роботи тієї чи іншої партії. Таким чином, стає очевидним, що і уряд є виключно похідним органом.

Окрім контролю уряду, Риксдаг здійснює ще низку інших контрольних повноважень. По-перше, в його відання перебуває Державне ревізійне управління, яке здійснює контроль за виконанням бюджету і витрачанням бюджетних коштів. Тобто Риксдаг безпосередньо контролює використання державних коштів. Це має важливе значення з огляду на те, що держава виступає ключовим механізмом перерозподілу доходів. Таким чином, ця провідна функція належить до компетенції органу, який не лише безпосередньо відображає волю й інтереси народу, а й дуже міцно пов'язаний з останнім.

По-друге, не менш важливим є той факт, що Риксдаг вибирає зі свого складу чотирьох омбудсменів – спеціальних посадових осіб, покликаних сприяти громадянам у захисті їхніх прав і свобод. За загальним правилом, омбудсмен – це «призначений вищими органами державної влади контрольно-наглядовий, правозахисний, незалежний, політично нейтральний, одноособовий чи колегіальний орган державної влади (посадова особа), який уповноважений конституцією чи законом за власною ініціативою або зверненням громадян контролювати діяльність органів і посадових осіб (частіше виконавчої гілки влади) з точки зору дотримання ними прав і свобод людини та громадянина, як правило, діє неформально на власний розсуд та рекомендує корегуючі дії, спрямовані на забезпечення прав і сво-

бод» [10, с. 35]. Компетенція омбудсмена надзвичайно широка. До нього може звернутися будь-яка людина зі скаргою на протиправну дію чи бездіяльність органів державної виконавчої влади. Цікавим є й той факт, що звернення не повинно обов'язково виходити безпосередньо від особи, чії права або свободи були порушені. До омбудсмена мають прямий доступ всі, в тому числі й люди, які діють зі «спільних інтересів». На такі скарги не поширюється загальний термін давності, встановлений законом. Крім того, як ми бачимо, омбудсмен має право діяти також за власною ініціативою. Зокрема, у Швеції сфера його повноважень є досить широкою, а тому можна погодитися з ідеєю існування «сильного» омбудсмена в цій країні [11, с. 87–88]. Зокрема, у підпорядкуванні омбудсмена юстиції є один із цивільних омбудсменів, який здійснює нагляд за судами, прокуратурою, армією та поліцією, а інший займається соціальними питаннями, інформацією і пресою [10, с. 189]. Крім наглядових повноважень омбудсмен може виносити попередження посадовим особам, подавати в суд на них або на державний орган, надсилати пропозиції про поліпшення роботи. Регулярно кожен омбудсмен звітує перед парламентом про проведену роботу. Отже, інститут омбудсменів у Швеції, як свідчить практика, є надзвичайно ефективним механізмом захисту прав і свобод громадян, а також контролю за органами публічної влади [11, с. 88].

Важлива роль у забезпеченні правового статусу особистості належить судовій владі, яка «захищає права і свободи громадян не лише в тих випадках, коли суб'єктом правопорушення виступають ті чи інші фізичні та юридичні особи, а й має можливість здійснювати вплив на органи державної, насамперед, виконавчої влади, якщо вони виступають джерелом правопорушення» [12, с. 390]. Суд у Швеції визнається незалежним органом влади, відмінністю якого від діяльності органів державної виконавчої влади служить порядок ухвалення ними рішень. Річ у тому, що в своїй діяльності суд зв'язаний правом і може застосовувати тільки норми, передбачені законом. Адміністративні ж органи часто ухвалюють рішення на підставі доцільності. При цьому органи адміністративної юстиції уповноважені розглядати тільки справи про порушення, допущені органами державної влади. Цю систему очолює Вищий адміністративний суд. Особливістю і перевагою системи є те, що в рамках цього судочинства окремі людині куди легше домогтися справедливого рішення, оскільки їй не потрібно доводити свою невинуватість. Тягар доказування лежить на державних органах, які мають значно більше коштів і можливостей, аніж приватні особи. Спори, що виникають між державою та окремою людиною, а також між приватними особами, розглядаються судами загальної юрисдикції, що становлять єдину систему на чолі з Верховним судом. Така система виступає ефективною гарантією дотримання прав і свобод людини та громадянина державними органами і приватними особами [11, с. 88]. При цьому не слід забувати про наявність «сильних» омбудсменів, які не лише є «прикладом ефективного механізму захисту прав людини від бюрократичного свавілля» [10, с. 220], а й органами, що тісно взаємодіють із судами. Крім того, забезпечується міжнародний захист прав і свобод людини. Будучи з 3 вересня 1953 р. учасником Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [13, с. 404], Швеція у 1996 р. визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини.

Ще однією ключовою ознакою шведської соціальної держави є її правовий характер, наріжний принцип чого полягає у верховенстві права. Це означає, що «право зв'язує державу в її діяльності, що органи держави покликані діяти лише в рамках права» [14, с. 104]. Як було вже сказано вище, ч. II § 1 глави 1 «Форми правління» встановлює, що «державна влада здійснюється відповідно до закону» [5, с. 701]. Тобто і тут проявляється похідний характер шведської держави. Вона обмежена волею народу, яка відображається у законах, прийнятих парламентом. Таким чином, державна влада добровільно приймає на себе обмеження і передбачає санкції за їх порушення.

Правовий характер держави виявляється у такому. По-перше, встановлено, що всі люди рівні перед законом – так званий принцип «зрівняльної справедливості». Водночас визнається і принцип розподільної справедливості, згідно з якою всі мають рівні права і можливості, а отже, кожен має свободу розпоряджатися ними на свій розсуд [14, с. 107]. Водночас не допускається зловживання своїми правами, коли дії або бездіяльність завдають шкоди іншим суб'єктам суспільних відносин. Держава ж гарантує всім людям рівні вихідні можливості, надаючи їм право самостійно будувати своє майбутнє. Особлива увага при цьому приділяється недопущенню дискримінації за будь-якими ознаками, наприклад, таким як національність, вік, статеві або релігійні приналежності тощо. Верховенство права також має на увазі, що норми закону поширюються рівною мірою на всіх людей незалежно від їх фінансового чи суспільного становища [14, с. 104].

По-друге, правова держава характеризується деякими особливостями політичної системи, що заснована на політичному й ідеологічному плюралізмі. У Швеції реалізовано принцип поділу влади, за якого органи, що є носіями законодавчої, виконавчої та судової влади, в рамках своєї компетенції є незалежними і самостійними [15, с. 100]. Діє також ефективна система стримувань і протидій, яка не лише передбачає тісну компетенційну взаємодію та урівноваження гілок державної влади, а й конт-

роль та компетенційне обмеження (взаємопроникнення) влади кожного органу держави, який уособлює певну гілку, для запобігання зосередженню влади в рамках будь-якої однієї гілки влади на шкоду двом іншим [15, с. 100–101]. Потужна група гарантій прав і свобод людини та громадянина виявляється в діях судів та омбудсменів. Шведська система дозволяє громадянам у максимально швидкі терміни добитися справедливого рішення і відновлення порушених прав чи свобод. У свою чергу, існуюча правоохоронна система забезпечує, зі свого боку, громадський порядок [11, с. 89–90].

По-третє, у Швеції закріплені права, що забезпечують свободу слова, думки і друку, відсутня цензура. На території держави діють численні політичні партії та громадські некомерційні організації, а отже, існує розвинене громадянське суспільство, яке можна визначити як «продукт взаємодії особисто вільних індивідів, що утворився без державного втручання» [16, с. 84]. У результаті такої взаємодії створюється велика кількість об'єднань громадян, які виступають із критикою уряду і пропонують свої варіанти вирішення проблем, а також здійснюють контроль за діями держави, адже, як відомо, правова держава повинна нести відповідальність перед громадянським суспільством [17, с. 147]. Інститути ж останнього не тільки сприяють розвитку держави і суспільства, а й становлять ще один механізм гарантій прав і свобод людини та громадянина, а також беруть на себе низку організаційних функцій. Зокрема, вони об'єднують приватних осіб та організації, керуючи їхніми діями і виступаючи у ролі своєрідного механізму перерозподілу благ. Поміж іншим, шведське суспільство відрізняє високий рівень правової культури, адже люди усвідомлюють цінність закону, поважають і розуміють необхідність його дотримання.

Одним із найважливіших принципів шведської моделі соціальної держави є загальна солідарність. Цей принцип означає, що соціальна система охоплює все населення цілком, поширює свою дію на всіх громадян, котрі рівною мірою мають як право користуватися перевагами цієї системи, так і обов'язок підтримувати її (передусім фінансувати). Цей принцип базується на основному ідеологічному постулаті шведської соціальної моделі – всі громадяни живуть в одному суспільстві, а тому всі повинні піклуватися один про одного. Тобто люди, які мають великі статки, повинні самі дбати про тих, у кого немає можливості отримати рівні за розміром прибутки. Як зазначає Н. Плевако, «все населення платить за надані послуги, і всі користуються цими послугами» [18, с. 95]. Тобто в спільноті складається презумпція, що суспільство має бути максимально збалансованим.

Шведська система базується перш за все на численному «середньому класі». До нього відносять людей, які забезпечені роботою й отримують достатні прибутки, щоб не тільки задовольняти базові потреби, а й відчувати себе задоволеними своїм життям і з упевненістю дивитися у майбутнє. Саме на цю соціальну групу і випадає основне навантаження з підтримки економічного і соціального балансу в суспільстві. Річ у тому, що шведська система прагне мінімізувати розрив між 10 % найбагатших і 10 % найбідніших громадян. Для цього створені різні механізми перерозподілу благ, основним суб'єктом яких є держава. При цьому, як зазначає А. Мьоллер, «в наявності прагнення до “горизонтального” вирівнювання прибутків (наприклад, між здоровими і хворими, працюючими і безробітними) є більшим, аніж до “вертикального” (тобто між багатими і бідними)» [19, с. 45].

Представники «середнього класу» саме і становлять ту переважну більшість, яка одночасно фінансує соціальну систему і значною мірою користується результатами її функціонування. Це пояснюється багатостороннім характером соціального захисту. Соціальна допомога, в тому чи іншому вигляді, передбачається для кожного громадянина у разі настання дуже широкого кола обставин. Таким чином, кожна людина в Швеції отримує допомогу і підтримку держави, що не дозволяє їй або швидко розбагатіти, або швидко розоритися. І чим важчим є матеріальне становище людини, тим активніше держава допомагає їй, тим більші соціальні механізми виявляються задіяними.

Саме цим пояснюються високі ставки оподаткування. Однак населення готове існувати в цих умовах, коли значна частина доходу відраховується до державного бюджету. Це пояснюється тим, що функціонування соціальної системи приносить користь не окремим індивідам або окремим соціальним групам, а всьому суспільству, всьому населенню. Кожен може розраховувати, що в разі настання несприятливих обставин держава надасть йому підтримку. Крім того, держава на отримані кошти забезпечує підтримку рівних умов розвитку і життя для всіх громадян, не диференціюючи народ за будь-якою ознакою за допомогою застосування прогресивної шкали прибуткового оподаткування, а також запровадження системи податків на майно та спадок [20, с. 312].

Ще одним наріжним каменем шведської моделі соціальної держави, який відрізняє її від інших моделей, є ключова роль держави в процесі перерозподілу благ. Шведська держава є основним суб'єктом цих відносин. Як було зазначено вище, шведська соціальна система базується на принципі загальної солідарності. Це означає, що всі люди, незалежно від їх матеріального або соціального стану, одночасно фінансують соціальну систему і користуються плодами її функціонування.

У таких умовах саме держава бере на себе обов'язок зібрати кошти, акумулювати їх і потім розподілити в необхідній пропорції. Причому соціальна допомога передбачається в найрізноманітніших випадках, список яких охоплює майже всі негативні життєві ситуації. Існує декілька видів соціальної підтримки. По-перше, виділяються виплати, спрямовані на реалізацію самою державою прийнятих на себе зобов'язань (на освіту, охорону здоров'я, функціонування соціальних служб). По-друге, окремою категорією є безпосередні трансферти населенню. Тобто в разі настання певної життєвої обставини (наприклад, отримання травми, несумісної з продовженням професійної діяльності) гроші виплачуються безпосередньо адресату таких виплат. По-третє, існує система виплат юридичним особам – роботодавцям, продавцям тощо. Ці заходи дають можливість останнім вирішувати фінансові питання, не вдаючись до допомоги засобів, призначених для інших цілей [11, с. 92].

Таким чином, підсумовуючи, варто зазначити, що шведська модель соціальної держави являє собою унікальний політико-правовий феномен, який дозволяє нам усвідомити, що поєднання конституційно-правових, політичних та економічних чинників дозволить соціальній державності в Україні набути реального змісту.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики : моногр. / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
3. Примак В. В. Концепция социального государства и направления социально-экономического развития регионов Беларуси / В. В. Примак // Экономика и управление (РБ). – 2008. – № 4. – С. 18–21.
4. Шарков Ф. И. Основы социального государства : учеб. / Ф. И. Шарков. – М. : Дашков и К°, 2012. – 314 с.
5. Лебедев А. С. Концепция социального государства в шведской политической науке : генезис и эволюция : автореф. дис. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.01 / А. С. Лебедев. – СПб., 2014. – 21 с.
6. Конституции государств Европейского Союза : сб. конституций / ред. Л. А. Окуньков. – М. : ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 816 с.
7. Сухонос В. В. Институт главы держави в конституційному праві : моногр. / В. В. Сухонос. – Суми : УАБС НБУ, 2011. – 339 с.
8. Исаев М. А. Механизм государственной власти в странах Скандинавии : конституционно-правовые аспекты : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 / М. А. Исаев. – М., 2004. – 37 с.
9. Исаев М. А. Механизм государственной власти в странах Скандинавии : моногр. / М. А. Исаев. – М. : Городец, 2004. – 398 с.
10. Марцеляк О. В. Институт омбудсмана: теория і практика : моногр. / О. В. Марцеляк ; відп. ред. О. Н. Ярмиш. – К. : Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2004. – 450 с.
11. Тихонов И. М. Политико-правовые основы шведской модели социального государства / И. М. Тихонов // Актуальные проблемы права : материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, октябрь 2013 г.). – М. : Буки-Веди, 2013. – С. 84–93.
12. Скрипнюк В. М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти : моногр. / В. М. Скрипнюк. – К. : Логос, 2010. – 504 с.
13. Мармазов В. С. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції : навч. посіб. / В. С. Мармазов, І. С. Піляєв ; за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична книга, 2000. – 472 с.
14. Сиренко В. Ф. Государство: демократическое, правовое, социальное (Очерки. Дискуссионные вопросы) / В. Ф. Сиренко. – К. : Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2013. – 340 с.
15. Процюк І. В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління : моногр. / І. В. Процюк. – Х. : Право, 2012. – 584 с.
16. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти) : моногр. / В. В. Сухонос. – Суми : Університетська книга, 2015. – 343 с.
17. Кафарський В. І. Правова держава і суспільна мораль: діалектика взаємовпливів / В. І. Кафарський // Держава і право у світлі сучасної юридичної думки : зб. наук. праць на пошану академіка Юрія Сергійовича Шемшученка. До 75-річчя від дня народження / В. П. Горбатенко, І. О. Кресіна, В. П. Нагребельний та ін. ; відп. секретар Н. М. Пархоменко. – К. : Юридична думка, 2010. – С. 146–152.
18. Плевако Н. С. О шведском «государстве благосостояния» / Н. С. Плевако // Социальное государство: концепция и сущность. – М. : ОГНИ, 2004. – С. 88–97.
19. Социальная политика Швеции : учеб. пособие / сост. А. Меллер. – М. : Социальная защита, 1999. – 192 с.
20. Киреева Е. Ф. Механизм реализации налоговой политики социального государства / Е. Ф. Киреева // Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 19–20 мая 2011 р.) : в 2 т. / редкол. : В. Н. Шимов (отв. ред.) и др. – М. : Научный эксперт, 2011. – Т. 2. – С. 311–312.

Бистрик Г. М. Шведська модель соціальної держави: конституційно-правові витоки

У статті розглядаються конституційно-правові витоки соціальної держави, що сформувалася у Швеції в ХХ ст., а також специфіка політичної та економічної системи, завдяки яким у країні склалася високорозвинена соціально-орієнтована держава. Основна увага приділяється особливостям функціонування вищих державних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення загального добробуту підданих королівства.

Ключові слова: соціальна держава, соціальна державність, політична система, громадянське суспільство, оподаткування, поділ влади, парламент, глава держави, суд.

Быстрик Г. М. Шведская модель социального государства: конституционно-правовые истоки

В статье рассмотрены конституционно-правовые истоки социального государства, сформированного в Швеции в XX в., а также специфика политической и экономической системы, благодаря которым в стране сложилось высоко-развитое социально-ориентированное государство. Особое внимание уделяется особенностям функционирования высших государственных органов, деятельность которых направлена на обеспечение всеобщего благоденствия подданных королевства.

Ключевые слова: социальное государство, социальная государственность, политическая система, гражданское общество, налогообложение, разделение властей, парламент, глава государства, суд.

Bystryk G. Swedish model of the welfare state, constitutional and legal origins

The article deals with constitutional and legal origins of the welfare state, which was formed in Sweden in the twentieth century. And the specificity of the political and economic system by which the country has developed a highly socially-oriented state. This focuses on the features of the functioning of higher state bodies, whose activities aimed at ensuring the welfare of his subjects of the kingdom.

Key words: welfare state, social state, political system, civil society, taxation, separation of powers, parliament, president, court.

УДК 340.12

*Олег Леонідович Богініч,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ПРОГРЕСУ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Правовий прогрес у будь-яких культурах пов'язують із дотриманням прав людини і громадянина. Саме кричущі порушення останніх сприяли прийняттю у 1948 р. Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН) Загальної декларації прав людини (далі – Декларація), у якій зафіксовано, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства. На жаль, правопорушюча практика щодо прав людини з боку деяких політичних режимів досі не зникла назавжди.

Дві революції, які відбулися в Україні у 2004 та 2014 роках, можна ідентифікувати як такі, що є наслідками масового порушення прав громадян України її державними органами. Зазначені події доводять неспроможність її політичної та правової системи забезпечити права людини і громадянина, гарантовані Конституцією України та низкою міжнародних правових актів у галузі прав людини, зокрема Декларацією, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та відповідних протоколів до неї, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права тощо. Отже, дотримання прав людини з боку державних органів є лакмусовим папірцем для фіксації наявності прогресу права.

У світлі зазначеного вище говорити про правовий прогрес у нашій державі досить проблематично, оскільки він можливий лише за умови повсякденного та повсякчасного дотримання прав людини її державними органами, чого в Україні не спостерігається. Однак будь-який народ, як свідчить історія, має право на майбутнє лише, якщо він вчиться на своїх помилках. Таким чином, аналіз існуючих вад політичної та правової систем України є вкрай актуальним та нагальним для виживання як українського етносу, так і всіх інших народів України. На жаль, саме такий підхід є актуальним для нашої держави з огляду на депопуляцію її населення, яке має місце за часів незалежності. Так, за даними Державної служби статистики України, населення держави за останні 15 років зменшилося майже на 9 млн осіб – з 51 556,5 тис. у 1990 р. до 42 759,7 тис. у 2015 р. [1].

Як відомо, взаємовідносини між політикою та правом мають взаємозалежний характер. Право виступає інституційною формою для політичних відносин, політика впливає на зміст права. Зрозуміло, що коли правлячі політичні сили шляхом правотворчості та правозастосування формують такий правопорядок, який порушує природні права людини, то тоді легко ставити діагноз такому режиму та виправляти його недоліки (принаймні у теоретичному аспекті). Наприклад, фашистський устрій у Німеччині часів Другої світової війни, латиноамериканські військові диктатури середини 60–80 рр. минулого століття, сучасні тоталітарні політичні режими деяких країн Сходу та Півдня тощо. Труднощі виникають при ідентифікації політичних режимів, які за формальними ознаками відносяться до суто демократичних.